

BESEDNIK.

Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo.

Izhaja 10. vsakega meseca.

Velja celoletno 2 gold. 50 krajc. — polletno 1 gold. 30 krajc.

List 17.

V Celovcu 10. decembra 1873.

Leto V.

Jurij iz szent-Tamása.

1848. léta obraz.

(Po M. Jókai-u; poslovenil Lav. Gorénjec.)

(Konec.)

Svitale se je, ko so obsojenca peljali na morišče.

Na štiri ogle razversčeni so husarji jezdili do konca ulice — jezdili so in molčali in stermeli. Le razmernih konjskih kopit odmev se je slišal. Na sredi na odpertem vozi je stal vojaški duhoven, v dvignjeni roci je držal križ, pri njem pa je v belej košulji, gologlav in uklenjenih rok sedel Jurij iz szent-Tamása, na smert obsojeni vstajnik.

Solnce je vstajalo prav ta trenotja, ko so prišli na morišče. Jutranji zrak je mirno igral s svetlimi husarskimi perjanicami in s sivimi sesvedranimi obsojenčevimi lasmi. Dvignejo ga s prostora na vozi. Šest husarjev razsede konje in karabine odvežejo sedlom od zapon; drugi stopijo okrog hudodejca.

Pribočnik vzame v roko nekov zganjen popir in s hudim, neusmiljenim glasom prebere sklenjeno sodbo o Juriji.

Hudodejec je povešene glave in pol zapertih očí majal se na morišče; v se zamišljen, jedva še malo živ po vnenjosti — poslušal je sodbo do konca.

Po starej navadi stopi eden vojščakov k sodniku (avditorju), podáde mu palico in trikrat poprosi milosti obsojencu. O tretjej prošnji sodnik zlomi palico na kose, verže jih hudodejcu pred nozi in z zamolklim glasom opomni: „Le Bog je še milostiv!“ —

O teh besedah obsojenec dvigne glavo, telo se mu vskloni, obraz razpali. Prosunljivo se okrog stoječim vojščakom ozré v obraze, ozré v nebo in jame govoriti: „Hvala ti, Gospod, in hvala vam, tovariši, za smert! Živenje mi je užé breme bilo, smert mi je dobro došla prijateljica. Jaz sem zgubil vse: imenje, ženo in hčer, le domovino sem še imel, a njé nijsem mogel oteti. Z veseljem umerjem. Vas, tovariši, poblagoslovi debri Bog, — tamkaje, daleč za gorami vas čaka pač tudi še mati, čaka streha, sladka nevesta, nedoletna hči, vérna soproga! Tam za gorami tudi vi imate domovino; prosite Boga, da bi vam poslednjo uro dal tudi tak mir, kakoršni daje meni, kateri se tikoma za svojo domovino v grob pogreznem — miran in Bogu vdan!“

To je povedal in zgruzil se na kolena. Zdélo se je, da mu hoté udje se sesesti. Osuplo so stali vojščaki in

— molčali. Sodnik migne z zganjenim popirjem v roci. Mračnih očí dvigne onih šest husarjev svoje karabine.

Sodnik drugič migne z zganjenim popirjem, — kar neki še mlad, niži čestnik plane iz štirioglate vojaške verste, po skoku vstopi se pred sodnika, iz rok izterga mu osodni popir, ga razterga na kosce in mu pred nozi verže.

Ta trenotek se dve sto mečev zablisne iz nožnic; sè slovesnim upitjem obsojenca dvigné na konja in zginejo z njim vred burno hitro čez sterm in germ, čez dol in čez plan.

* * *

Svatje so užé zbrani. Ženin je v jasnej bojarskeje obleci, — v kipečem, belo-resastem krilu je krasna, vsem čudovita nevesta. Ta hip je še zaročenka, pa nekoliko trenotkov le, in najsrečnejša soproga bode najsrečnejšega moža.

Ali to malo trenotje nikakor nij hotélo minoti.

Ženin je čakal svojega pribočnika z morišča. Pred njegovim prihodom nij hotel stopiti pred oltar.

Pa prav je imel. Kaj — ko bi tisto trenotje, ko besedica: „da“ spluje izmed usten, začul smertnih pušek strel, da je živenje umoril enemu izmed ljudij, — človeku, katerega je bil on, trikrat srečni, na smert obsodil? — Kaj — ko bi bil tista trenotja, ko božji služabnik blagoslov kliče na stoperv pozakonjena, ubogega umorjenca hudobni duh vzletel pred večnega Boga, grozno osveto zahteval od njega in klical jo na glavo svojega sodnika.

Še zmérom nij pribočnika.

Neveste se je polotil nekov poseben nemir, tudi ženin je bil vznemirjen.

„Morda bi bilo boljše odložiti svečanost,“ — šepne krasotica.

„Ali pa povspešiti jo,“ — opomni ženin.

Neka mučéča slutnja je prevzela oba.

Pobočnika še zmérom nij. Dve, tri ure so minole po odločenem časi, vsaka minota je bila dolga, kakor večnost.

Napósled se vendar konjska kopita začujó z dvorišča. Berzi koraci in brenkotajoče ostroge so se slišale. Vse je zvédavo gledalo v duri, a odpró se in pribočnik v sobo stopi — smertno zasopihan, prašen, bled in potnega obraza.

„Stojte!“ — krikne ženin neznanski plašen, „vi ste smertni glasnik, čakite!“

„Ne prinašam smertnega glasu,“ — opomni prišlec z zadušenim glasom, „kar prinašam, to je tisočkrat hujše,

Obsojenec je húsarje odpeljal s seboj, vse, vse — na Ogersko. Ko smo bili užé dve miljí daleč, poslal me je nazaj, da odnesem glas.“

„A moj konj!“ — krikne ženín v nesvesti si — in divje plane k vratom. Tu zagleda svojo blede nevesto.

„Eno trenutje samo, sladko serce!“ — vsklikne, objame dihtečo nevesto, poljubi jo še — in plane na svojega konja.

Konj se je vspenjal pod njim. Nij hotel zdirjati z dvorišča; krepko ga pošegače z ostrogo. Še enkrat se je ozerl nazaj. Tam je stala sirota, v poročni obleci — na pomolih. Mahljala je z robcem in sopihala: Kmalu, te bodem zopet videla.“ Pa ga nikoli nij videla več.

* * *

Húsarji so neprenehoma gnali se dalje k modrim goram. Naprej, le zmerom naprej!

Po pustinah, po pašnih stepah, navzgor, navzdol, zmerom naprej, le naprej k modrim goram!

Nekega mesta stolpi so se prikazali njih očem, pa zopet so zginili, večerno zvonjenje je pélo jim na uho, pa konji so pluli zmerom dalje — brezi počitka, brezi užitka.

Pred njimi je na visokem konji v belej kočulji in razoglav jezdit hudodejec; vodil jih je po potih, katerih se je doslé le redko kedaj dotaknila človeška noga, — čez močvirje in mahovje, skozi tihe jelove gozde, zmerom dalje, naprej, le naprej k modrim goram.

Ko se je večerni mrak začel, prijezdijo neke reci na breg. Na dalekih gorah so tam pa tam videli rudeče bliščeče zvezde pastirskih ognjev; onostran teh gor je tako ognjeno zaželjena domovina, ta reka izvira užé iz domačega gorovja! Tù so prvič poskakali raz svojih konj in dali jim, da so pili vodo svoje domovine.

Ko so konji srebalí hladeči prtok, jezdecí zapojó neko domovinsko pesen. Razlegalo se je tako vedro, veseloserčno tako, kakor pred kako ženitvijo.

To trenutje dadé verhi griča razpostavljene straže bojno znamenje.

V daljavi zagledajo nekega jezdecá; njegov konj se je kosal z vetrom, njegova dolga perjanica, njegova obrobljena vervičasta suknja je plapolala v zraci, njegove čake zlató je svitlilo se v morji večernega žaru. „Stotnik,“ — šepnil je vsak izmed vojščakov.

Húsarji zavsedó svoje konje, izderó sablje, razpostavijo se v versto, in ko stotnik prijezdi pred nje, dadé mu navadno čest.

Nepretergana ježa in jeza mu je vzela glas. Mudi se pred vojščaki in izderl je sabljo iz nožnice. Roka se mu trese. Še zmerom molči.

A predno je mogel spregovoriti, dva húsarja iz verste planeta k njemu — in mlajši, tisti, ki je smertno sodbo raztergal, dvigne roko k čaki in jame govoriti tako-le:

„Dobro došli, stotnik, práv pravo uro ste prišli, da z nami odidete v domovino. Ne utegnite prav nič več premisljevati, berzo se odločite. Če ne, primemo Vam konja za uzdo in odpeljemo Vas sè silo. Stotnik, idite z nami, Vi ste naši! Dobro znamo mi, da radi pojdete, a bojite se sramote, ko bi Ogri utegnoli zgubiti zmago. Samo idite, odidite z nami. Če se posreči to mogočno podvzetje, veliko slave bode Vaše, če pa se ne posreči, vrata v večnost so zmerom in vsakemu odpertá. Ali morebiti hočete, da Vas posilimo? Ali menite, da hočemo brezi svojega stotnika priti v Ogersko? Vzamemo Vas sè seboj, odpeljemo Vas. Dajte, jaz užé prijemljem Vašega konja uzdo. Umorite me, stotnik, le dajte, no, le nujte!“

Rečeno, zveršeno. Zgrabi konja za uzdo, z druge strani se zakadi star načelnik straže k njemu in zatme konja za grivo.

Stotnik dolgo časa stermit vá-nje in pogleda vse po versti. Omahníla mu je sablja v roci. Za njim je plakala zapuščena nevesta, pred njim pa je iskrila se svete domovine gorata meja. S krepko močjo ga je serce vleklo na obe strani. Za njim je bila neizumerna sreča zakonske ljubezni, pred njim pa goreča slava!

Vsak obeh čutov je bil mogočen, vsak je z vso močjo v lasti imel njegovo serce. Užé je skoro umaknila se želja po domovini, glava se mu skloni na persi, ali ta trenotek zabučé mu trobe za herbdom, bojaželjni bezonogec pod njim plane k višku, njemu samemu kri šine v glavo, o prvem razvnetji zavihiti sabljo in vskrikne: „Naprej tedaj v božjem imeni!“

Po tem vskliku zdirja naprej, vojščaka, ki sta deržala uzdo njegovega konja, dirjala sta jedva z njim vstríc, in vsi trije planejo v vodo.

Naprej, naprej, modrim goram naproti!

Vojščaki v dolgej versti jezdijo za vodnikom, konji so do vratov v volí, vsa vojska ima neko čudovito podobo. Nenadoma zakrili, iz početka na lahko, pozneje pa glasnejše in hrumnejše krili neka znana narodna pesen.

Naprej jezdi načelnik temnega, oblačnega obraza. Premišlja in nekaj snuje. Bledlega obličja nevesta mu je pred očmi.

Sredi trume jezdi Jurij. V roci derži daleč plapolajoč prapor z domovinskimi barvami. Lica mu goré, oči žaré. Čuti, da je vsako trenutje bliže vroče pričakovane ure, bliže njene osvete, njegova duša užé vidi kervavo glavo svojega sovražnika.

Reko so prepluli, borovje je skriló ubežnike, niso več slišale se v nočnej tihoti stopinje njihovih konj.

Z dalekih gor zdaj pa z laj odméva troba, tam pa tam se na nekoliko trenotkov posvetijo pastirski ognji! Naprej, le zmerom naprej . . . !

. IV. Enorokec.

Munolo je bilo leto.

Med okopi mesta szent-Tamás-a je nekega večera v gruči bilo zbranih trinajst Srbov. Navskrižnih nog pod seboj so sedeli na tleh in vsakemu je risanica ležala preko naročja. Eden njih je na goslice igral neko otožno serbsko pesen, zdaj pa zdaj pak so vsi prikladali, da je daleč razlegalo se po nedozirnej ravnini.

Iz daljave se nenadoma zasliši derdranje nekega voza in veselo petje. Serbskih vojščakov eden je bil priplenil sè sodi naložen voz in peljal ga je tija, kder so sedeli njegovi malopridni tovariši. Samo en konj je bil vprežen pred voz. Užé z daleč so Serbje poznali svojega tovariša. Uriskali so in kričali o njegovem dohajanju.

Prihajajoči je bil mladeneč režečega in kislega obraza.

„Kaj pelješ, Pavel?“ — povprašajo ga.

„Vino sem pripeljal, a vina več nego ga vi morete izpiti. Brezi vsakojake težave sem ga kupil od nekega Ogra. Kup je bil udarec po glavi. Prav tisto trenutje je bil prišel iz svoje kleti in hotel je nam vino skriti nekam drugam, a jaz sem mu kar precej pot zastopil. Na enem konji je pobegnil, eden pak je to vino pripeljal le-sem.“

„Pa bi bil vendar ubil vraga!“ —

„Saj je užé na pol ubit. Eno čeljust mu je nekedo obril sè škarijami, enega očesa mu manjka, tudi roko

mu je eno užé odnesel hudir. Ta kukavica je podoben kakemu polustroju.“

Serbi krohotnejo in zaženo zaničljivi smeh. Takoj so sod vina dvignili z voza in nastavili ga. Verlo so ga vlekli vojščaki.

Sodu na dnu so bile zapisane te-le besede:

„Zdravstvuj, Jurij iz szent-Tamása!“

„Naj živi, ta ničemnik!“ — kričali so rajevci.

„Pijmo njegovo vino, ki ga kukavica nij privoščil nam — na njegovo zdravje!“

Pili so in sleherno trenotje so bili razuzdanejši. Peli so in kričali do pozne noči.

Malo pred polunočjo prednja straža zagleda nekoga, da se bliža. Derl je k nasipu — in ko pridere do njega, zgrudi se in vsled utrujenosti nij mogel nobenkrat več stopiti.

„Kdo je tù, od kodi?“ — povprašujejo in kričé oplašeni vojaci in planejo s svojega torišča.

„Vina, vina! Samo en požirek!“ — gergral je prišlec, sàj vidite, da sem Serb. Prav kar sem pobegnil szent-Tamáščanu iz šatora. Dajte mi požirek vina, če ne, poginem vsled same žeje.“

„Na, nuj, nastavi gobec pod pipo, nažri se in pri-povedi!“

Nij bilo mu treba dvakrat reči. Prav mladenič je bil še to. Pil je neizmérno. Ko se je bil napil, bo-jazljivo se je ozerl okrog sebe, potlej pa je prav očito oplašen opomnil: „Ušel sem mu, Juriju, posrečilo se mi je!“

„Kedo je ta Jurij, katerega se tako bojiš!“ —

„Ali ničesa ne znate o Juriji iz szent-Tamása?“ —

„Aj, kako? Sàj smo stoperv pred nekolikimi dnevi prišli iz Serbské. Kedo, za vraga, neki je to?“ —

„Prav imate. Nič drugače nij. To je živi hudič. Člo-vek nij mogoče, da bi bil. Da bi bil kreplil v maternem telesu, ta pès!“

„Povedi vendar! Kaj pa je?“ —

„To se ne dáde tako lahko povedati. Kar ta po-čenja, za to nij besed, da bi človek povedal. Ni ene ure nijmamo mirne. Kar je tù, vsak dan smo v nevarnosti. Pa če se borimo na dveh mestih kmalu, na obeh je tudi on, pa povsodi v najhujšem ognju. Njega se ne prime olovnic Vaše vino je premočno, verti se mi“

„Pij še, mine te vertoglavost! Pripovedaj dalje!“

„Pa ne vidimo ga samo na očitih boriščih; po noči zahaja v vaše verlo z nasipi zavarovane vasi, kder po-čivajo vaše soproge in otroci — in selišče zažge vselej na desetih mestih kmalu. Drugega dné na zidovih na-hajajo z ogljem napisane besede: „Szent-Támás Vas pozdravlja! Ha, kako mi glava gori, vode, vode, grozno sem žejen!“

„Kakov pa je ta vražji kerst? Če nam utegne priti na piko, neha biti hudič!“

„Pri Járovázi sem ga videl, ko je črez gorečo ulico tekkel in pred seboj podiral, kar mu je bilo na poti. Meni pred očmi je cela streha seséla se na-nj; užé sem menil: potlačilo ga je. Ali poslednjo zimo se nenadoma stepene žlote jata prikaže pred našim taborom — in načelovala jej je neka grozna prikazen, le pol človeka je bilo je, imela je pol obraza, eno oko in eno roko. „Jaz sem,“ — krične z groznim glasom, „jaz — Jurij iz szent-Ta-más-a.“ A, za vraga, kaj pa ste mi dali piti? Kri mi vre po vseh žilah! V peklú mi ne bode hujše! Gorim, gorim!“

Serbje ostrašeni gledajo drug drugemu v obraz. Po-kažejo mladeniču napis sodu na dnu!

„O, prokleti bodite na vekov veke!“ — vskrikne mladenič. „Kaj ste mi dali piti, to je strup, sam strup!“

Po teh besedah pade po tleh, kakor je bil dolg in širok; po kratkem, groznem boji je poginil.

Serbje besno planejo na mladeniča, ki je vino pri-peljal: po dveh minotah je razkosan ležal po tleh. Sami pa so lezli na desno in na levo in komarali po okopih okrog — in proklinjali so in stermoglavili v jame. Ne-kateri so delj, nekateri menj časa mučili se. Vs m je bil ta dan poslednji dan.

V. Plačilni dan.

Užé vse leto serbski prapor plapolá na stolpu v szent-Tamási. Užé mnogo potov so ogerske trume na-padle močne okope, ali vselej zaman!

Tù, v dolgotrajnem taboru, poginilo je cvetje oger-ske vojske, njeno jedro. Okrog in okrog je svet bil pust, le szent-Támás se je vstavljajl vsem nevihtam.

Nekega lepega pomladanskega jutra se nenadoma pred glasovitimi okopi prikaže neka majhna truma, jedva dvakrat večja od terdnjavcev. A poleg tega je bila skoro zgol iz narodne straže.

Serbje so uriskali in vreli na okope. Poznali so to vojsko užé iz poprejšnjih bojev. Za gotovo so se nade-jali slovesne zmage.

Pa varali so se. Ta vojska nijso bili tisti vojščaki, kateri zapuščajo domača ognjišča in iz dalekih, srečnih pokrajin prihajajo, zató da bi se kratkočasili z bojem, — nijso tisti vojščaki, katerih domá o vernitvi čaka ve-selje in dolgo živénje, — kateri se pred bojem opomi-njajo svojih ljubih soprog — njih solz, in nedoletnih sinov in hčerij — njih strahu. To nijso bili taki voj-ščaki, temuč to so bili Banáski pregnanci, katerim so rajevci vse bili popustotili, — pregnanci, katerih so na-mesti očinskih streh čakala dimnata pogorišča, namesti tihe družinske sreče napovedavali se jim spomini. Nij bilo med njimi prav nobenega, kateremu rajevci ne bi bili nikogar umorili, marsikateri je bil množne družine osamel ostanek. Malo po malo so se bili zbrali in — stali so pred čelom in očmi tistim, kateri so jim pri-zadevali take neznanske nezgode.

Kaj okopi zamorejo maščevalnim čutom, ki so navdu-ševali to trumo!

Boj se je začel. Besno bojno rijovanje gluši smertni grom.

„Ti besneži so očetje, ki osvečujó svoje žene in otroke. To je starih mož truma. Ni eden izmed njih nij star menj od štiridesetih let, mnogo pa je starejših od šest-desetih jesenij.“

Kako divjajo v ogenj! S kako serčnostjo se za-ganjajo smerti pred žrelo! A zakaj ne? Saj so užé doživéli!

Njim na čeli besi neki grozen človek. V svojej roci derži raztergan prapor. Ves ta človek je podobnejši kakej podertini: njegov obraz je razmesarjen, manjka mu enega očesa, ene roke. Vse so mu rajevci poplenili, tudi odbili eno roko, z eno pa zdaj buri in zadoščuje. Pogledite tijà-le kako oholo divja naprej!

Nasipi so visoki, ali osveta je krilata, vzdiguje se na najviše nasipe: iz litih žrel sicer bruha peklenski ogenj, pa osveta je slepa o vsakej nevarnosti!

„Tam, onostran nasipov je moja rojstna hiša, pla-menico vá-njo, naj bode spepeléla!“ — rijovel je Jurij sè strašnim glasom. „Zdaj je mojega smertnega sovraž-nika bivališče, meč zá-nj, da mu proklo to dušo pre-ženem iz telesa!“ A ko je dalje divjal, nenadoma za-
*

gleda moškega, ki je užé toliko časa iskal ga, — zagleda Bazilija!

Razmesarjeni obraz Juriju to trenutje skrivniči kerčevita besnost. Zgiblje se mu, kakor odsekane glave obraz pod galvanskim tokom.

„On je,“ — vsikrikne vsled samega veselja, „tebe, tebe sem iskal! Užé leto dnij Boga ne prosim ničesar drugega, nego da hi nama dal sniti se. Ali me poznaš, Bazilij?“ —

Okorelo sterminu ogovorjeni v sovražnika, — ki se mu bliža. Nij ga poznal. Le po znanem glasi je dozdevalo se mu, koga ima pred seboj.

Jedva dvajset stopinj narazen se po robu postaviti obe vojski. Jurij in Bazilij divje besno planeta drug na drugega. Obe vojski kmalu ustrelite druga v drugo — in z dvorezno koso je smert burila med bojnimi verstami. Grabni so se polnili z merličji, a po njih so zmagujoči Ogri prekomarali nasipe.

Jurij in Bazilij sta od sovražnikovih olovnic zadeta padla oba kmalu na zemljo. Bazilij je mežečih očij ležal nekoliko korakov od svojega vraga; z največo silo Jurij spleza blizu njega in potegne ga k sebi. Serb vzame s persij majhen križ, rad bi ga bil pritisnil na ustna, ki so, kakor je bilo kazno, molila. Tisto trenutje mu ga Jurij izterga iz rok, zažene daleč od sebe in sam umirajoč — umirajočemu v uho vsklikne: „Tebe naj pravični Bog ne usliši!“

Rajevce ugasne, Jurij pa je naslonjen na svojo roko — gledal še zmérom trajajoči boj. Kolikor potov je kaka karteča šinila v goste gruče sovražnika, tolikokrat je zavrnil. Kmalu začne goréti mesto. Jurij je pazil, kedaj pride versta na njegovo hišo. A tudi iz nje se prikaže, k višku švigne zubelj — in vesel vrisk se je izmaknil mu iz persij. Videl je, kako je skozi okno s plamenom goreče hiše v teleč kup pepela skočila neka ženska.

„Hvala ti, o Bog, hvala ti!“ — vriskne umirajoči — in dolgo časa je z nadnaterno močjo krilato dušo mudil v sebi, samo zato, da se je hladil z razpadom svoje mladostne in svojih očetov rojstne hiše. Naposled se ogenj poloti cerkve. Stolpa sta dvema plamenicama podobno goréla proti nebu. Nenadoma se zasliši zemljo in nebo stresajoč grom in črn dim, gost in razsežen, valil se je po zraku, kakor spodnjemu svetu iz žrel. Pod cerkvo je bilo sto in sto stotov solitra in smodnika nakopičenega. Stolpa sta zginila, kakor bi ju bil kedo odpihnil s tal.

* * *

Poberi se nazaj v svojo otlino, kervoločni zmaj, poberi se in spi! Daj zopet mir, da bode trava rastla po poljanah, katere je tako dolgo časa napajala kri.

Koliko se je premenilo, koliko je škoda!

Koliko nij več posestev, ki so bila, in koliko je teh, ki so še živi, pa želé, da bi tudi njé bila zadela smertna kosa.

Bojni vitez se je zopet bil polupežil, zopet so ga preganjali. Zakon njegova železna moč ga je zopet preganjala od kraja do kraja po deželi.

Husarski stotnik sedi v blaznici. Neprenehoma ima na jezici te tri besede: „Eno trenutje samo!“ A ljud ne zna, kaj bi rad povedal z njimi.

Le Jurij iz szent-Tamés-a, ta je srečen. Leži v zaželjenem grobu in zmérom se mu senja o sladkej osveti, o večnem plačilu.

Miloš Obilić.

(Spisal Fr. Jaroslav.)

Po smerti silnega in slavnega serbskega cara Štefana Dušana začne serbska sila naglo padati. Turki od Gerkov poklicani so že pod silnim Dušanom vdarjali v Evropo, po Dušanovej smerti pa so se ojačili tako, da so od dné do dné nevarnejši postajali kristijanskim državam, ki so se sprostirale med Savo, Donavo, černim, gerškim, jonskim in jadranskim morjem. Kralj Vukašin, ubijalec mladega cara Uroša, Dušanovega sina, izgubil je zbog svoje ne previdnosti znatno bitev na reki Marici, in s svojo smertjo je Turkom pot odperl dalje v serbske zemlje, zraven pa je vnel v njih želje utamniti Serbe, ki so jih dolgo zadrževali, da niso mogli v Evropi napredovati. Nemiri, ki so po Dušanovej smerti za vlade nejakkega cara Uroša, in kralja Vukašina, prevladali v Srbiji, znatno so slabili serbsko moč; iz nesloge, katera se je vnmala in širila med poedinimi velikimi lastniki serbskimi, moglo se je videti, da hrabri serbski narod gré v propad. Po smerti Vukašinovej so razdori navstali po vsej državi, in vsled tega je ginila narodna moč, zbog tega so mnogi serbski lastniki, previdevši gotovi narodni pad, ako razdori še dalje terpé, izbrali kneza Lazara Gerbljanoviča za serbskega cara. Sila serbskega naroda res še ni bila potrošena in uničena, ali je bila omajana in oslabljena in zato, ko Turki 1385. l. iznenada osvojé serbsko mesto Niš, ključ cele Srbije, moral je knez Lazar obvezati se, da hoče plačati sultanu Muratu nekaj davka, in da mu hoče pomagati v njegovih vojnah s 1000 odbranimi konjiki.

Serbom je nemilo bilo, da so morali slušati sultanove zapovedi. Pod knezom Lazarom je bilo v Srbiji še mnogo ljudi, ki so se spominjali serbske sile in slave pod Dušanom. Sam knez Lazar je dobro znal, kako je takrat serbska država močna bila. Od vseh strani so zadoneli glasovi, da ni treba dajati sultanu davka, ne pošiljati mu na pomoč serbskih junakov, katere je potreboval proti kristijanom. Knez Lazar je tudi sam bil protiven temu, da se Turkom davek plačuje, ali po svojej glavi ni hotel nič učiniti, temveč skliče svoje lastnike, vladike, patrijarha in vse najodličnejše Serbe, in začne se posvetovati o tem žalostnem stanju. Serbi navdušeni s slavo sprednikov, zaupajoči na svojo hrabrost, sklenejo, da ne plačajo več sultanu Muratu davka, tudi ne, da mu pošiljajo na pomoč svojo vojsko. Govori se, da je samo Vuk Branković protiven bil vojski s Turki, in da je že takrat bil v dogovoru s sultanom. Murat čuvši, da Serbi neté več plačevati dogovorjenega davka in pošiljati na pomoč vojske, sklene z orožano silo pokoriti Serbe, da priznajo njegovo oblast in začne v ta namen nabirati silno vojsko.

Obe strani se pripravljate na vojsko. Turki, v prvem razvitku svoje moči, razdraženi z raznimi zmagami nad svojimi neprijatelji, pripravljali so se uničiti serbsko moč. Knez Lazar dobro vedeč, da bode ta boj rešil osodo serbskega naroda, pripravljaj se je, da se upré na vso moč silnemu neprijatelju in odbije njegove napade. Lazar je poklical tudi okolne vladalce na pomoč, opominjevaje jih, da Turki niso samo serbski, nego vsega kristijanstva neprijatelji. Pa zastonj so bili vsi trudi pobožnega in hrabrega Lazara. Tuji vladalci niso hoteli priteči na pomoč Serbom, in že takrat Jugoslovani niso imeli razen sebe nikakega prijatelja. Pa tudi v samem serbskem narodu so vladali razdori in zatirali so sile naroda serbskega. Da, Lazar je znal pod svojo nadvisokost spojiti

velik del serbskega naroda, ali beda, da niso vsi Serbi slušali njegove zapovedi, da niso vsi se podvergli njegovej oblasti. Razslabljeni po notranjih razdorih so se pripravljali Serbi za osodno bitvo.

Kosovo polje je bilo odločeno, da se na njem reši sodba serbskega naroda. Oba cara, turški Murat in serbski Lazar, dojdeta lesem s svojima vojskama. Pred bitevjo dogodi se nekaj v serbskem stanu, kar je rešilo osodo bitve.

Knez Lazar je imel v vojski dva zeta: Vuka Brankovića, lastnika stare rodovine, kateremu je dal za ženo svojo hčer Maro, pa Miloša Obilića, lastnika, jako odličnega zavoljo hrabrosti, katerega je serbska vojska spoštovala za najboljšega serbskega junaka, in ki je Vukosavo, Lazarjevo hčer, imel za ženo. Ti dve sestri, Mara in Vukosava, se sporečete, kateri mož je hrabrejši, in tedaj Mara reče, da je Miloša Obilića rodila kobila, ter da se zato naziva Kobilić. Miloš izve za ta razpor in opomni Vuka, naj zabrani svojej ženi vsakojake nepristojnosti govoriti. Tako se porodi sovraštvo med Milošem in Vukom, in ona izideta na dvoboj. Miloš podere Vuka in ostane zmagovalec na borišču, ali ne pogubi Vuka, temveč ohrani mu življenje. Od te dobe je bil Vuk smertni neprijatelj Milošu, in da bi ga pogubil, začne ga pri knezu Lazaru črniti, da je Miloš namenjen izdati Serbe na Kosovem, a med tem se je on sam s sultanom Muratom dogovoril in obetal mu, da hoče izdati serbsko vojsko, ako mu Murat obljubi, da ga hoče postaviti za serbskega vladalca.

Knez Lazar ni hotel s perva verovati Vukovim besedam, ali naposled začne sumiti na Miloša. V tem je došel dan bitve. Pred bojem skliče Lazar vse svoje vlastnike in vojvode k sebi na večerjo. Med večerjo prime naenkrat knez Lazar zlato čašo polno vina, in nazdravi Milošu: „Zdrav, da si mi sin Miloš, danes veren, a jutri neveren!“ Vsi zbrani gostje so se začudili takej nenavadnej zdravici, vsi so pogledali v Miloša, ki je bil dika serbskih junakov in upanje serbske vojske. Miloš prime čašo, izpije jo in odgovori Lazaru: „Hvala ti, car, za čašo in za vino, toda hvala ne za tvojo zdravico. Neveren nikdar nisem bil, pa tudi sedaj nečem biti, neveren pa ti ob kolenu sedi. — Vuk je sedel poleg kneza Lazara. — Jutri je Vidov dan, videti hočemo, kdo je veren, a kdo neveren!“ Na to vstane Miloš izza mize, in nemir obvlada vse goste; večerja se konča, gostje pa se razidejo po svojih šotorih. Neki sum obvzame vse vlastnike, vsak je strahoma pričakoval jutrajšnjega dneva, vsak je trepetal zbog negotovosti, vsak se je plašil nevere Miloševe in Vukove. Kar se je pri carovej večerji dogodilo, izvedela je skoro vsa vojska, in vsa se je iznemirila.

Miloš je od večerje odšel v svoj šotor, in ž njim njegova dva verna pobratima: Milah iz Toplice, pa Ivan Kosančić. Miloš jima reče, da je sklenil iti v turški stan, in v sredi turške vojne ubiti sultana Murata. Oba pobratima se začudita njegovemu govoru, ona sta mislila prvi hip, da se mu blodi po glavi, ko pa vidita, da Miloš zna, kaj govori, začneta ga nagovarjati, da opusti svojo namero, da ostane v sredini serbske vojske, katera vse svoje upanje ima v njem, da ne zapušča v nevolji svojega tasta in gospodarja in svojo osveto odloži na drugo priliko. „Serbska vojska,“ govorila sta mu ona, „hoče pogum izgubiti, če te ne vidi pred seboj, vsi hočejo misliti, da so resnične Vukove besede, vsi hočejo zbog tega se poplašiti, in Turkom hoče biti lahek posel pobiti in raztirati poplašeno, in svojega najboljšega ju-

naka oropano vojsko.“ Toda nič ni moglo odverniti Miloša od njegove namere. On je hotel že skoraj in najjasnejše izpričati svojo nedolžnost in oprati pogerdeno čast. Njega niso odstrašile nevarnosti, katere so mu protile, on je hotel, da Serbe osvobodi njihovega največjega neprijatelja, hotel je da vzemiri turško vojsko, s smertjo cara je hotel, da Serbom olajša premagati Turke. Koj na to se začne pripravljati za odhod v turški stan, njegova dva pobratima pa, videča da ga ne moreta odverniti od terde namere, skleneta spremljevati ga, in deliti ž njim njegovo osodo in vse nevarnosti, katere so jih v sredi turške vojske čakale.

Svečano oblečeni, s kopjem v roki, na viteških konjih, napoté se trije serbski junaki v turški stan. Ogromna turška vojska je okroževala turškega sultana, in v sredi tolike sile sklene Miloš pogubiti Murata. Z narobe obrnjenim kopjem, na znamenje, da gré zavoljo miru, približali so se turške straži, ki jih pelje k šotoru svojega sultana. Murat čuvši, da je v njegov stan došel Miloš, najhrabrejši serbski junak, s še dvema odličnima Serboma, meni, da želé ali izdati serbsko vojsko, ali v imenu serbskega kneza o miru se pogovarjati. Eno in drugo je bilo po volji Muratu, in zato ukaže, da mu nemudoma Miloša pripeljejo. Miloš ide noter in ponosito pozdravi sultana, ki ga med tem pozove, da mu po turškem običaju poljubi rob obleke pa črvelj na znak svoje pokornosti proti sultanu. Milošu zavré kri, ta Muratov poziv stavi mu pred oči nevarno položje serbskega naroda, in težko osodo, katera čaka Serbe, ako Turki premorejo. Le besede ne zine sultanu, pristopi k njemu, pripogne se k nogi, pa potegne meč in kot bi trenil prepara vpričo turških velikašev Murata. Turki okamené čuda, Miloš izide iz šotora, verže se na svojega konja, in nagne k serbske vojski. Ko se Turki zavejo, skočijo za Milošem, carovim morilcem. Sramota jim je bila, da djaur vpričo njih ubije njihovega pašo, in strah jih obvzame pri pomisliki, da bodete serbska in turška vojska izvedeli, kaj se je zgodilo z Muratom; kajti njegova smert bi Serbe ohranila, Turke pa ožalostila in poplašila. Vsa vojska se vzdigne na noge proti trem serbskim junakom, ki so sekavši in gazeči Turke, pomikali se naprej. A kdo bi se mogel ubraniti tolikej turške sili? Serbski junaki so metali po tleh in sekali Turke, ali to se ni poznalo pri tolikej množini. Že so vsi trije junaki obdani od turških čet, pade eden, pade tudi drugi Milošev pobratim. Miloš to vidi, smert Ivana in Milana vlije mu novih sil, on znova nagne na Turke, in mnogo jih pobije. Na zadnje ubijejo Turki konja pod njim. Miloš se še ne poda, nego se naslanja na kopje in skače preko turških vojakov, postavši čes pa čas in pometavši Turke okoli sebe. Še le ondaj, ko se mu zlomi kopje, prevladajo ga Turki, zvežejo mu roki na ledjih in peljejo ga v Muratov šotor.

Zjutraj se udarite vojski, serbska in turška. Kleta izdaja Vuka Brankovića zlomi serbsko silo. Turki premorejo, in kakor se sporoča, zgrabijo kneza Lazara živega. Murat je dočakal konec bitve, zapovedal je, da Lazara in Miloša posekajo, njega pa zagrebejo na Kosovem polju. Govori se, da je zapovedal, da ž njim zagrebejo tudi Miloševo desnico, s katero ga je Miloš razporil.

Tako je poginil najhrabrejši in največi serbski junak pod knezom Lazarom; in se ni branil hrabro poginiti, da reši svojo očetnjo propada, da opere svojo ogerdeno ime. Imé Miloša Obilića so slavno opevale serbske narodne junaške pesni, njegovo ime se častno spominja, kjerkoli so Serbi, ono se hoče med Serbi slaviti, dokler bode serbskega imena. Spletke zadnjega Vuka Brankovića

so bile krive prezgodnje smerti Miloševe; z Miloševim propadom propala je tudi serbska nezavisnost. Kosovska bitva je zadela strašne neizceljive rane serbskemu narodu.

Slovstveno delovanje leta 1873.

Slovstvo je sploh zerkalo vsakega naroda, v katerem se jasno kaže, ali on v svojem življenju napreduje, ali nazaduje. Zanimivo in ob enem potrebno je toraj za vsakega, da si prilično ogleda delovanje na duševnem polju in to ne samo po vsaki večji dobi, temveč vsako leto.

Začudenje in veselje nas mora prevzeti, ko pogledamo na napredek, ki ga je naše slovstvo od 1848. leta do sedaj storilo. Taka stopnja narodove povzdige, dovršena v takó kratkem času kot pri Slovencih, le pri malo drugih narodih zapazimo. Zanimarjati nam pa vendar nikoli ni dela, ki nam je silno, da vedno silnejše potrebno. „Opasujemo uma svitile meče“ in delajmo v čast in spoštovanje pri rojakih, v hvaležnost in slavo pri vnukih.

Da tudi preteklo leto slovstveno delovanje ni zaspalo, temveč se v klub mnogim neprilikam in neugodnostim še precej razvijalo, nam naj bodo v dokaz sledeče male čertice.

Omeniti imamo tu najpervo po posameznih domodrocih in pisateljih izdane knjige; potem delovanje naših društev, namreč družbe sv. Mohora, slovenske matice, pisateljskega in dramatičnega društva in glasbene matice. Konečno si hočemo predočiti naše časnikarstvo.

V prvi versti so tu pred nami knjige in manjša dela, ki so namenjene mladini in posebno šolski mladini v poduk. Na jezikoslovnem polju smo letos sledeče knjige dobili: Drugi natis A. Janežičevega „Cvetnika“, I. del, založila in natisnila tiskarna družbe sv. Mohora; osmi natis v nemškem jeziku spisane Janežičeve slovnice. Gimnazijska profesorja L. Horvat in Žepič sta zgotovila: „Slovensko-latinsko slovnico“ in „Slovensko-latinsko vadnico.“ Obelodanil je mali „Nemško-slovenski slovník“ šolskega nadzorika J. Šolarja in ob enem zanimivi zvezek Jezičnika, pod naslovom: „Metelko v slov. slovstvu“, spisal neztrdljivi pf. J. Marn. V Terstu je pred kratkem izšel velevažni „Občni zemljepis“ pf. J. Jesenka.

Bolj za ljudske šole so sledeča dela: „Slovenska slovnica za pervence“, spisal A. Praprotnik, tretji natis; „Mali računar“, devet pol močna knjiga, spisal G. Somer, okrajni šolski ogleda v Celovcu; „Nova avstrijska mera in vaga“, spisal dr. F. Močnik; „Nova metrična mera“, založila in natisnila tiskarna družba sv. Mohora; „Ključ za poštevanje in metrično mero“, sestavil A. Žnidarčič; „Anatomske table za nagledni poduk“, poslovenil dr. Samec; „Perve vaje v pisanji“, sestavil Fr. Gerkman v Ljubljani; „Abecednica v podobah“, sestavil A. Žnidarčič.

Pri tej priliki moramo tudi omeniti drugi natis dr. Razlagove „Pesmarice“, katero še enkrat živo priporočamo vsakemu Slovincu. Ova knjiga naj ne manjka v nobeni hiši. Spominjamo se v tej zadevi velevažnih besed umerlega Matija Ahacelj-na, kateri je v predgovoru svoje zbirke slovenskih pesni, pisal: „Vem, da lepe pesni radi poje in s petjem sebi kratek čas, drugim veselje delate. Nate! tukaj vam podam čedno zbrane pesni. Pošteno petje vam pravo in stanovito veselje daja.

Pojte vedno, pa pojte pošteno in vaših pesni slavní glas se naj razlega po gorah in planinah, po hribih in dolinah.“ — Slovenci le hitro po Pesmarici!

V versti knjig beletrističnega in znanstvenega zapopadka imamo lepo, novo zbirko, katero je pod naslovom „Listki“ priobčila narodna tiskarna v Ljubljani. Do sedaj je prišlo na svitlo pet zvezkov in sicer: „Ivan Erazem Tatenbah“, izviren roman, spisal J. Jurčič; „Pervi poljub“ in „Na černi zemlji“, noveli, spisal Skalec; „Meta Holdenis“, roman, predstavil dr. Hostnik; in še dva zvezka, katerima je razen zapopadek.

Izmed podučnih knjig, katere so posebno prostemu ljudstvu namenjene, naj omenimo: „Političen katekizem“, sestavil A. Einspieler, dva natisa v Celovcu; „Izvirok premožnosti“, spisal Josip Godina v Terstu in „Navod“, kako naj ravna posamezni kmetje in cele soseske z gojzdom, spisal Šajer.

Knjige pobožnega zapopadka so: „Mala apologetika“, spisal dr. Gregorec v Mariboru; „Jedro katoliških nauk“, spisal A. Einspieler v Celovcu; „Tersatski roman“, spisal H. Venedig, natisnila družba sv. Mohora. —

Izmed društev, ki goje duševne potrebe našega ljudstva, in ki po izdaji dobrih in vsastransko priljubljenih knjig premnogo narodni omiki in vzbujajo koristijo, naj bode po starosti in zaslugi najpervo omenjena „družba sv. Mohora.“ Ova družba nastopi sedaj štirinajsti tečaj in zamore zares s ponosom ozreti se ne samo na leto 1873, temuč tudi na svoje delovanje v minulih dvanstih letih. Leto za letom narašča število udov in vsako leto je zaznamovano z blagonosnimi deli. Slovencev nas je nekaj nad poldrugi milijon in letos je bilo vpisanih 21.894 družbenikov in družbine knjige so se tiskale v 22.000 iztisih. Če pomislimo, da je vsakteri ud dobil šest knjig, se je toraj natisnilo in ljudstvu podalo 132.000 knjig. To vam je, verli Slovenci, število, s katerim se ne more kmalo ena družba te verste ponasati. Te številke naj bodo zagriznjenemu protivniku, ki baš našega hrepenenja po zdravi omiki in naše narodne zbuje ne pozna ali poznati noče, znamenje, da smo se probudili, da živimo in se ne damo duševno usmertiti, da ljubimo svoj rod, svoj materni jezik, ki se glede olikanosti in opile v vsakem salonu, v vsaki dvorani ponosno in brezstrahno govoriti zamore.

Knjige, katere je letos po vspešnem delovanju mnogo zasluženi družbini odbor družbenikom podal, so mimo nadaljevanja knjig „Življenje svetnikov“ in „Življenje Kristusovo“, kateri knjigi se posebno od strani prostega naroda kaj radostno čitajo, še „Umno kletarstvo“ spisal dr. Vošnjak, „Živali v podobah“, spisal pf. Erjavec, „Izdajavec“, po vest, spisal prerano umrli Slemenik in „Koledar.“ Vse to za en goldinar!

V očigled velike koristi, ki jo donša družba sv. Mohora in posebno z ozirom na to, da dobe že prihodnje leto družbeniki nam Slovincem jako potrebno popularno, „Občno zgodovino“ (spisuje pf. Stare), katere prvi zvezek bode segal do Rimljanov — naj bode družba vsem Slovincem najživejše priporočana. Dokazimo svetu, da nam ni volja ostati pri številki 22.000!

Nekoliko mlajše je društvo „Slovenska matiča“, ki imade nalogo bolj znanstveno izdelane knjige priobčevati in tudi omikancu koristiti. Da delovanje ovega društva v preteklem letu ni moglo tako vspešno in velikansko biti kakor družbe Mohorjeve, imamo prištevati v prvo neugodnim okolščinam in mladi starosti, drugič

pa manjšemu številu udov. Knjige, izdane po Matici so: „Slovenskega narodopisja“ I. snopič in jako zanimivi „Letopis“ ter, ako se dotika in — kakor Novice terdè — posamezni pisatelji svoja dela dopošljejo, tudi zadnji snopič „Slovenskega Štajerja. Knjige so se tiskale v blizu 3000 natisih. Društvo je žalibog po nemili smerti zgubilo svojega tajnika, katerega važni posel bode odslej opravljal pf. Tušek. —

„Pisateljsko društvo“ precej krepko napreduje. Letos še bomo od strani tega mladega društva dobili jako zanimivo in kakor se čuje povsem izvrstno knjigo: „Prešernovi“ album. —

„Dramatično društvo“, ki si je posebno po mnogih izvrstnih predstavah v deželnem gledališču v Ljubljani neprecenljive zasluge pridobilo ter na ta način neverjetnemu svetu dokazalo; da je naš jezik v resnici pripraven biti tudi salonski — bode v kratkem, udom namenjene zvezke slovenske Talije dogotovilo —

„Glasbena matica“ je letos sprejela nalogo, nabirati po vsi slovenski zemlji narodne pesni, ki se nahajajo med ljudstvom in skerbeti za to, da se te pesni v lepo uredjeni zbirki na svitlo dajo. Izdala je že več Nedvedovih, Ipavčevih, Försterjevih in Gerbičevih napevov.

„Ljubljanska čitalnica“ je že poprej založene pesni na novo založila in po nekaterih novih napevih pomnožene pesni na dvanajstih polah izdala.

Tudi časnikarstvo se je preteklo leto prav razcvetovalo. Borni Slovenci, ki smo pred tridesetimi leti samo en list imeli, kateri list je imel nalogo nas in naše vsestranske razmere zastopati in osvedočiti ter naše ljudstvo po razno-verstnem načinu podučevati, — imamo sedaj, skoraj bi lahko rekli, v primeri z našim številom ogromno množico listov in časopisov. Ako idemo danes v slovensko društvo ali čitalnico, katera si zamore v slavo šteti, da imade bralcem na razpolaganje vse slovenske liste, našli jih bomo dvajset, kateri, akoravno tu in tam v posameznostih v nekoliko razliki, vendar le v obče zagovarjajo naše svete pravice, podučevajo ljudstvo v poljedelstvu, obertnijstvu, gospodarstvu in v političnih vednostih, gojijo narodno zavest in iskreno domoljubje ter tudi oziroma strokovnjaka v posameznih strokah podpirajo in izobraževajo.

Res je sicer, da se je marsikateri list rodil iz golega strankarstva, kar nam povsem ne more po godu biti; res je, da se je tu in tam preostro šibalo ali vendar zamoremo reči, da smo zadovoljni imeti precejšno časnikarstvo. Pretresevati nečemo, ali bi ne bilo morda boljše, ko bi se ta ali uni list opustil, ko bi se — po bratovski slogi in porazumljenju vseh strank — časnikarstvo bolj vredilo, bolj razdelilo; danes si hočemo le še enkrat ogledati posamezne liste, katerih enega ali drugega dobiti in brati je vsakemu Slovincu mogoče in za narodno sverho potrebno. Izmed političnih časopisov naj bodo v prvi versti omenjeni tedniki, izmed katerih si vsaki prostak, ki imade le kake krajezarje v porabo duševnega kruha, zaradi nizke cene prav lahko enega omisli. Tako izhajata v Gorici tednika „Soča“ in „Glas“; prvemu so podpora večidelj udje političnega društva „Soča“ in drugemu voditelji društva „Gorica.“ V Mariboru izhaja „Slovenski gospodar“, vredovan po dr. Ulagu in v Ljubljani mimo že vsakemu domorodcu znanih „Novic“ in na popolnoma cerkveni podlagi sezidani „Danici“ tudi „Slovenski tednik.“

Zraven političnih tednikov imamo v Ljubljani dnevnik „Slovenski narod“ in trikrat na teden izhajajočega „Slovenca.“

Strogo kmetovalski list je po Povšetu vredovan „Gospodarski list“, katerega izdaja kmetijska družba v Gorici in „Čbelar“, katerega je letos izdajati pričel verlo znani pisatelj dr. Razlag.

Duhovniki imajo še vendno njim priljubljenega „Slovenskega prijatelja“, katerega koroški Slovenec Andrej Einspieler vreduje. Učitelji si lahko naroče „Učiteljskega tovarša“ ali pa „Slovenskega učitelja“; prvemu je vrednik M. Močnik v Ljubljani in drugemu J. Lapanje v Ljutomeru. Priporočati pa je, posebno učeči se mladini naših ljudskih šol, časopis „Vertec“, katerega izdaja na občo zadovoljnost in pohvalo marljivi ljudski pisatelj Tomšič, učitelj v Ljubljani.

Za sodnike, sodniške uradnike, župane itd. jako potreben in mnogocenjeni je Razlagov „Slovenski pravnik.“

Ob enem moramo živo priporočati v Celovcu izhajajočega „Besednika“, kratkočasen in podučen list, ki zelo malo stane, naj ne manjka v nobeni vasi. Na tem polju tudi dela „Zora“, zabavno-beletristični list, ustanovljen po Terstenjaku, in njena strogo znanstvena priklada „Vestnik“, kateremu je glavni delovalec pf. J. Pajk.

Šalo goji humoristični list „Brenčelj“, ki ga v Ljubljani izdaja J. Alešovec.

Če se tu sem prištevamo letos v prvo obelodaneni vzjemno-slovanski list, katerega pod naslovom „Slavjan“ izdaja verlo zasluženi M. Majar v Celovcu, tako imamo ogromno število: dvajset!

Na tem polju nam toraj nikdo očitati ne more, da bi ne bili delavni; temveč mora vsakdor, ki naše ne premočne sile pozna in o bogatem časnikarstvu sliši, začuditi se ter pojenjati s hujskovanjem, da nimamo ničesar. —

Kakor je iz vsega razvidno, je bilo slovstveno delovanje vkljub burnega in ne preveč ugodnega vetra, vendar le precej živahno in marsikatera nova moč se je vredila v kolo domorodnih delovalcev. Žalibog imamo tudi letos nekatere izgube zaznamovati; nemila smert nam je hrabra, iskrena možake, izvrstne domoljube in marljive sodelovalce pokosila. Preteklo leto so med drugimi poštenjaki umerli: 30. avgusta Anton Lesar, tajnik slovenske matice in verloznani slovenski pisatelj; 9. maja Anton baron Cojz, grajščak v Predosljih, blagi domorodec in neutrudljivi podpiratelj slovenskega slovstva; 30. maja Franjo Cimperman, nadarjen slovenski pesnik; in 18. maja Gašper Mašek, skladatelj slovenskih pesni.

Narod, kateri svojih možakov ne časti, tudi vreden ni, da živi. Slovenski narod pa je letos dokazal, da so mu čez vse ljube domače moči; slovensko ljudstvo je, spomnivši se neumerjoočih zaslug Jenkovi, Umekovi, Potočnikovih in Mandelcevi, zbiralo darove za grobni njih spominek in že so se stavila znanja prvem trem slovstvenim delovalcem, med tem ko se je ob enem pridno nabiralo za Janežičevo ustanovitev.

Sklenivši malo to čertico, zakličemo s Koseskijem: „Marno pogledjmo sedaj na polje slovenskega djanja,

Mnogo ledine je še, mnogo je križema rok.

Ganite jih, otrebite mah domovini do jedra,

Duhe zarotite v beg dvombe, nemarnosti, tmin,

Dvignite serčno zaklad slovenskega dlana in uma.“

V Celovcu 10. grudna 1873.

—m—

Družba sv. Mohora.

V povzdigo domačega slovstva in v podporo slov. pisateljev je razpisala družba sv. Mohora za prihodnje leto osem daril in sicer štiri za izvirne povesti, štiri pa za podučne spise raznega zapopadka v obsegu blizu pol tiskane pole. Razpis tudi letos ni ostal brez upljiva; izpodbudil je pisatelje po vseh pokrajinah mile Slovenije k živahni, vse hvale vredni delavnosti. Do določenega obroka je bilo odboru poslanih dvajset rokopisov, katere tu posamezno navedemo, da ob enem gg. pošiljavcem njih sprejem poterdimo. Za darila prve versti (povesti) tekmečujejo sledeči rokopisi:

1—3. Zbirke različnih poezij — prvi dve poslani iz Ljubljane, tretja iz Albane.

4. „Išče te sreča, um ti je dan“ —

Našel jo boš, ak' nisi zaspan.“

5. Križarske vojske. 6. Stari berač. 7. Kdor v Boga zaupati zna, se ne goljufa. 8. „Se Poljska ni zgubljena.“

Podučni spisi raznega zapopadka, ki se potegujejo za darila druge verste, so pa ti le: 1. Dve novi postavi. 2. Kemija. 3. Kako se dela slana. 4. Zimski večer. 5. Ali belo ali černo obleko. 6. Pšenični sovražniki. 7. Proštnija Tinje na Koroškem. 8. Severna goriška stran. 9. Ljubljana. 10. V sredi Slovenije. 11. Nekoliko besed zoper pijančevanje. 12. Poduk starišem, kako izrežati otroke.

Rokopise pregleduje sedaj presojevalni odsek družbinega odbora; razsodbo naznanimo slednje dni meseca januarja prihodnjega leta. Tudi poziv gledč sestave „domačega zdravnik“ ni bil zastoj. Oglasila sta se dva pisatelja; ker je pa eden ponudbo preklical, izročil je odbor važno delo s polnim zaupanjem marljivemu pisatelju č. g. župniku J. Volčiču, ki leta in leta že nabira gradivo za enako knjigo in ki je obljubil, delo ob pravem času dovršiti.

Načert, po katerem spisovatelj osnuje „Domačega zdravnik“, je ta le:

Vvod: Človek, najmenitniša stvar Božja. Vse mu je v korist; pa tudi vse lahko v škodo.

A. Kaj hrani človeka? 1. Starši. Kakovi naj bodo, da bo človek zdrav? — zakaj toliko otrok pomerje? kakova naj bo izreza otrok? 2. Zrak. 3. Voda. 4. Stanovanje. 5. Obleka. 6. Živež. a) jed, b) pijača. 7. Delo. 8. Počitek. 9. Zadovoljnost.

B. Kaj konča, umori človeka? Bolezen. 1. Kaj je bolezen? 2. Uzroki bolezni. 3. Kako se obvarovati bolezni? 4. Kako ozdraviti? a) Natora sama. b) Pomagaj natori. c) Prašaj zdravnika. 5. Nalezljive bolezni. 6. Nagle bolezni. 7. Neprevidene nesreče: a) Zadušeni, b) Zmerznjeni, c) Otrovani. 8. kako se pri bolnikih obnašati? 9. Domača lekarnica.

Knjiga po tej osnovi urejena bode pač dobro došla vsaki slovenski družini ter pripomogla, da se odverne marsikatera napaka pri našem narodu.

Razne novice.

Spremembe. Č. g. Janez Wieser, kaplan v Žabnicah, oskerbuje za časno faro Pontabelj. Č. g. Peter Wiesag, beneficiat v Št. Paternianu, gre za provizorja na Bistrice pri Dravi. — Umerla sta č. gg. Franc Stornik, dekan in fajmošter na Bistrici pri Dravi in O. Bertold Uršič, zlatomašnik in benediktinar v Št. Pavlu. R. I. P.

Spomin 25letnega vladanja našega presvitlega cesarja praznoval se je 2. t. m. po vsem cesarstvu jako sijajno. Vsi narodi, vse stranke in stanovi so se na vso moč prizadevali, da pokažejo serčno udanost do Nj. Veličanstva. V spomin tega dne je presvitli cesar odločil, naj se napravi vojaška svetinja, ki bo podeljena vsacemu vojaku, ki je od leta 1848 do 1870 v kakem boji bil.

Nadalje so bili vsi zaporniki pomiloščeni, ki so bili zaradi razžaljenja Nj. Veličanstva ali cesarjeve rodovine krivi spoznani.

Skerb za Slovence. Koroški deželni poslanci so koj v prvi seji deželnega zbora pokazali, koliko jim je mar za nas Slovence. Ko je poslanec g. Andrej Einspieler pri debati, kako naj se obravnave deželnega zbora tiskajo, zahteval, da naj se zapisniki vsaj na kratko tudi v slovenskem jeziku tiskajo, posmehovali so se mu in ta predlog brez debate zavržli. Lepa pravicoljubnost to!

„**Mali računar**“ je naslov ravnokar v tiskarnici družbe sv. Mohora natisnjeni knjigi, ki ima namen učiteljem in odgojiteljem nežne mladosti biti pomagilo pri prvem podučevanju računstva. Ta navod je osnovan po kratkočasnih pripovedih, basnih in pravljicah iz katerih izhajajo razne računske naloge, katerim sledi raznoverstno spraševanje in mnogokrat tudi odgovor. Ne dvomimo, da bodo slovenski učitelji to knjigo z veseljem pozdravili in jo vverstili med učilne pripomočke. Cela knjiga obsega 9 tiskanih pol in velja v tiskarni družbe sv. Mohora 50 kr., poštnine prosto pod križnim zavitkom zamore se prejeti za 54 kr.

Železnica med Beljakom in Terbižem je bila 25. minulega mesca za prevažanje oseb in blaga odperta. Iz Beljaka se zdaj pride v 7 urah do Ljubljane.

Vabilo na naročbo.

S tem listom sklenemo zopet en tečaj Besednika. Zahvalujemo se iz serca vsem svojim prijateljem, ki so dozdale naš list s peresom in naročnino podpirali ter jih lepo prosimo, naj ga tudi v prihodnjem letu po svoji moči podpirajo.

Da lastne škode nismo terpeli, skercili smo Bes. med letom vsakega mesca za pol pole, ker smo mislili, da bo to našim častitim naročnikom, ki so z naročninami mnogih družih slovenskih časopisov močno obloženi, bolj po godu, kakor da bi bili z naročnino poskočili. Tega mnenja se deržimo tudi za prihodnje leto, torej hočemo Bes. tudi dalje samo enkrat na mesec na 8 do 12 straneh v dozdanji osnovi in obliki izdajati in mu ceno tako nizko postaviti, da si ga tudi manj premožni domorodci lahko oskerbijo. Veljal bo celo leto samo 2 gold., za pol leta 1 gold.

Vljudno se obračamo do vseh dosedanjih naročnikov z vabilom, naj nam ne le nadalje ostanejo zvesti, ampak naj se blagovolé tudi potruditi, da nam še veliko novih naročnikov pridobijo, ker tako bo nam mogoče, da našo nalogo bolje izveršimo in zamoremo našim pisateljem, ki so nas dozdale čisto brezplačno podpirali, njih obilni trud vsaj z malimi nagradicami odškodovati. Navdaja nas sladka nada, da dobi Besednik o novem letu prav lepo število novih prijateljev in podpornikov.

Naročnina se pošilja na „Vredništvo Besednika v Celovcu“, najpripravniše in najceneje po poštinih nakaznicah.

Celovcu 10. decembra 1873.

Vredništvo in založništvo Besednika.

Na znanje!

Poverjenstvo za družbo sv. Mohora, ki ga je s toliko uspehom za Ljubljansko dekanijo oskerboval nepozabljeni gosp. prof. Lesar, je za ta okraj na odborovo prošnjo blagovoljno prevzel č. g. Jožef Jerič, penz. fajmošter v Ljubljani. Kdor želi družbi pristopiti, naj se blagovoljno oglasi pri omenjenem gospodu poverjeniku.

Odbor družbe sv. Mohora.